

TANJA ŽIGON / PETRA KRAMBERGER: „ALLE GUTEN OESTERREICHER WERDEN UNSER PATRIOTISCHES UNTERNEHMEN UNTERSTÜTZEN“: SÜDSTEIRISCHE POST (1881–1900), NEMŠKI ČASOPIS ZA ...

Tanja Žigon

Petra Kramberger: »Alle guten Oesterreicher werden unser patriotisches Unternehmen unterstützen«: Südsteirische Post (1881–1900), nemški časopis za slovenske interese

Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2015, 329 strani

Leta 2015 je v zbirki *Slovenske germanistične študije* pri Znanstveni založbi ljubljanske Filozofske fakultete izšla obsežna monografija germanistke Petre Kramberger, namenjena raziskavi in podrobni analizi spodnještajerskega časnika *Südsteirische Post* [*Južnoštajerska pošta*]. Raziskava se umešča med kulturnozgodovinske, a bolj germanistično kot zgodovinsko obarvane študije o nemškem časopisu, ki je v preteklih zgodovinskih obdobjih, od konca 18. do prvih desetletij 20. stoletja, izhajalo na slovenskih tleh.

Nemški in slovenski časniki in časopisi so za zgodovinarje prava zakladnica podatkov, ki dopolnjujejo sliko o posameznem zgodovinskem obdobju ali posameznih dogodkih. Tu velja omeniti študijo *Trdnjavski trikotnik. Politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem* žal že preminulega zgodovinarja Janeza Cvirna. Ta je kot prvi uporabil časopise in časnike, ki so izhajali v spodnještajerskih mestih, kot neprecenljiv zgodovinski vir. Za razliko od zgodovinarjev pa literarne zgodovinarje in germaniste pri raziskovanju publicistike zanimajo še drugi vidiki, in sicer uredniška politika, romani, ki so v nadaljevanjih izhajali v podlistku, gledališke kritike in recenzije posameznih del, ki so se v tedanjem času znašla na knjižnem trgu, sovpivanja med ustvarjalnostjo v slovenskem in nemškem jeziku na Slovenskem ter prisotnost objav, povezanih s književnostjo in posameznimi avtorji ter avtoricami nasploh. Tovrstne raziskave so v zadnjih desetletjih že dobili nekateri ljubljanski časopisi: Mira Miladinovič Zalaznik je obširno pisala o *Carniolii* (1838–1844) in njenem uredniku Leopoldu Kordeschu, Matjaž Birk se je posvetil obravnavi *Ilirskega lista* (*Illyrisches Blatt*, 1819–1849), leta 2004 pa je izšla raziskava o ljubljanskem domovinskem listu za slovenske interese *Triglav* (1865–1870).

O nemškem časopisu na Spodnjem Štajerskem v 19. stoletju je v zadnjem času nastalo nekaj prispevkov: Franc Rozman v svojih delih obravnava socialdemokratske

liste, med njimi tudi mariborski časnik *Die Arbeit* (1885), leta 2004 je izšla raziskava Mojce Marije Peternel o celjskem listu *Cillier Zeitung* v revolucionarnem letu 1848, Petra Kramberger je leta 2005 pripravila prvi podroben in komentiran pregled mariborske nemške publicistike 19. stoletja, nekaj let kasneje (2008) pa je izšel še natančen pregled publicističnih medijev Nemcev na Spodnjem Štajerskem in Kranjskem izpod peresa Petra Vodopivca, ki obravnava obdobje od 1861 do 1941.

Monografija Petre Kramberger o časopisu *Südsteirische Post* se ukvarja z doslej neobdelano in premalo poznano tematiko, saj je bila spodnještajerska publicistika v slovenskem znanstvenem prostoru pogosto spregledana. Delo osvetljuje zgodovinsko in politično ozadje nastanka časopisa *Südsteirische Post* ter ga umešča v tedanji zgodovinski čas in prostor, posebno dodano vrednost dela pa predstavlja natančno ovrednotena literarna ustvarjalnost v tem spodnještajerskem časopisu. Monografija izkazuje ne le dobro poznavanje teoretičnih izhodišč ter zanesljivo in argumentirano iskanje odgovorov, temveč se v njej zrcali tudi natančno poznavanje razmer na časnikarskem področju na Slovenskem v 19. stoletju, še posebej v mestih t. i. »trdnjavskega trikotnika« (Celje, Ptuj, Maribor), avtorica pa spodnještajersko časopisje, še posebej *Južnoštajersko pošto*, vseskozi primerja s podobnimi časopisi, ki so izhajali tako na slovenskem ozemlju kot tudi drugje v podonavski monarhiji.

Avtorica uvodoma pojasni raziskovalna izhodišča, ki temeljijo na delu s časopisnimi in arhivskimi viri, ter predstavi temeljna raziskovalna vprašanja (str. 12–25). V nadaljevanju monografija prinaša obsežen pregled nemškega časopisja na Spodnjem Štajerskem (str. 26–61), kjer je »do razpada monarhije leta 1918 izhajalo devetindvajset ‘nemških’ časnikov in časopisov; od tega je bilo štiriindvajset nemških listov, štirje so v slovenskem jeziku zagovarjali nemške interese, en časopis, v monografiji obravnavana *Južnoštajerska pošta* (Maribor, 1881–1900) z obema naslednikoma, pa se je v nemškem jeziku zavzemal za pravice in interese slovenskega naroda« (str. 209). Avtorica ugotavlja, da je imelo nemško govoreče prebivalstvo v 19. stoletju v spodnještajerskih mestih in večjih trgih nesporno večino ter je do prve svetovne vojne usmerjalo javno življenje in utrip teh krajev, vendar pa na podlagi natančne analize vseh, nemških in slovenskih publicističnih medijev Spodnje Štajerske pokaže, da so kljub neznanem vplivu nemške publicistike imeli (vsaj številčno) premoč slovenski časopisi in časniki. Za takšno stanje navaja dva ključna razloga. Prvi je, da so bili Nemci v spodnještajerskih mestih in trgih sicer res večinsko prebivalstvo, vendar je šlo za otočke sredi slovenskega ozemlja, brez neposrednega živega stika z nemškim območjem. Drugi razlog pa je, da zaradi bližine nemških kulturnih središč, predvsem Gradca, v provincialnih mestih pravzaprav ni bilo posebno smiselno ustanavljati literarnih, humorističnih in drugih glasil, ki bi bila namenjena le ozkemu krogu bralcev. Kot piše avtorica, je

»zgodovinsko kolesje iz spodnještajerskih mest izoblikovalo žarišča konfliktov ter prizorišča sporov med Nemci in Slovenci. Tam živeči Štajerci so se morali spoprijeti z nepremostljivimi nasprotji med obema narodoma, ki so presegala politične in gospodarske tokove, saj so pustila globok pečat tudi v družabnem, kulturnem in duhovnem življenju« (str. 209).

V tretjem poglavju (str. 62–129) se avtorica posveti analizi časopisa *Südsteirische Post*, ki predstavlja v avstrijskih deželah, poseljenih s slovenskim prebivalstvom, tretjega iz vrste listov, ki so v razsvetljenskem duhu izpolnjevali didaktično funkcijo in so nemštvo na Slovenskem želeli obveščati o »slovenskih« razmerah. Prvi takšen list je bila Kordescheva literarna revija *Carniolia*, drugi pa *Triglav*, ljubljanski časopis za domovinske interese. Spodnja Štajerska se je lahko s tovrstnim publicističnim medijem pohvalila šele v začetku osemdesetih let 19. stoletja, ko je 6. aprila 1881 v Mariboru med bralce prišla v nemškem jeziku pisana *Južnoštajerska pošta*, ki je zagovarjala interese slovenstva in slovenskih domoljubov. V tem poglavju avtorica nazorno oriše program časopisa ter predstavi njegovo vsebino in njegove ustvarjalce, analizira odmeve na izid časopisa, spregovori o prednaročilih na časopis ter opredeli njegove naročnike, primerja ceno časopisa s cenami konkurenčnih izdaj, ovrednoti ilustracije v časopisu in njegovo ilustrirano prilogo, oriše delovanje in končni zaton časopisa *Südsteirische Post* ter na kratko predstavi oba naslednika lista, *Südsteirische Presse* in *Südoesterreichische Stimmen*. Zunanja podoba časnika in njegova vsebina sta bili vseh dvajset let tako rekoč nespremenjeni in podobni drugim večjim časopisom tistega časa. Zanimivo pa je, da so se morali lastniki in uredniki prilagajati razmeram na trgu: *Südsteirische Post* se je namreč financirala z oglasi, ki so jih objavljali na zadnji strani. Kot ugotavlja avtorica, je bila tudi večina honorarjev plačana iz naslova oglasov, saj iz ohranjenega gradiva ni mogoče razbrati, da bi imela *Južnoštajerska pošta* še kak drug vir prihodkov.

Posebej dragoceno je četrto poglavje (str. 130–208), ki prinaša natančen popis prispevkov, objavljenih v podlistku časopisa, kar ne ponuja le natančnega vpogleda v feljtonistično kulturo tega časa, temveč omogoča tudi umestitev avtorjev in avtoric v kontekst slovenske kulturne zgodovine, predvsem pa popis odpira možnosti nadaljnjih raziskav. Avtorica v tem poglavju obravnava domoznanske prispevke, prispevke slovanskih, nemških, francoskih, angleških in drugih avtorjev, nazadnje pa se podrobneje posveti še prispevkom, ki so jih v podlistku časopisa objavile avtorice. Feljton je bil v tem času medijski prostor, namenjen izražanju mnenj in objavljanju tako literarno ter kulturno naravnanih prispevkov kot zanimivih aktualnih tem. Značilnost podlistka *Južnoštajerske pošte*, po kateri se spodnještajerski časopis razlikuje od dunajskih listov tistega časa, je, da ni prinašal feljtonističnih paberkovanj, značilnih za feljtonistične prispevke v dunajskih listih, pod katere sta se podpisala

na primer Ferdinand Kürnberger (1821–1879) in Daniel Spitzer (1835–1893), ali za satirično obarvana besedila ljubljanskega satirika Jakoba Alešovca (1842–1901) v *Laibacher Zeitung* in *Triglavu*. Objave v podlistku *Južnoštajerske pošte* so bile zanimive za ves dvojezični prostor Spodnje Štajerske, vendar pa pri njih ne moremo govoriti o feljtonističnem pisanju v pravem pomenu besede. Uredništvo se je očitno zavestno izogibalo zapletenejšim, zbadljivim ter velikokrat ostro kritičnim tekstom feljtonskega tipa. V vseh letnikih (avtorica navaja, da v vseh dvajsetih letnikih manjka le nekaj posameznih števil) *Južnoštajerske pošte* je bilo v podlistku objavljenih 1191 prispevkov, od tega jih je bilo 77 odstotkov nepodpisanih ali pa se je avtor podpisal zgolj z inicialkami. Med identificiranimi avtorji skorajda ni avtorjev iz lokalnega okolja, visok pa je delež slovanskih ter slovenskih avtorjev in publicistov, kar avtorica pripisuje dejstvu, da je uredništvo želelo bralce seznaniti s slovensko/slovansko književnostjo in kulturo ter s socialnim, duhovnim in družabnim življenjem teh narodov in tako zmanjšati informacijske deficite. Kot teoretična osnova preučevanja narave podlistka *Južnoštajerske pošte* je v monografiji uporabljen hevristični model germanistke Almut Todorow, ki ga je razvila na podlagi raziskav časopisa *Frankfurter Zeitung* (1856–1943). Temeljna izhodišča, ki jih je potrdila tudi avtorica monografije o *Südsteirische Post*, pa so, da je uredništvo prek podlistka izražalo tudi svoja stališča, da se je vsebina prispevkov v podlistku navezovala na osrednji del časopisa in ga komentirala ali vsaj nadaljevala njegov diskurz ter da je uredništvo prek podlistka neposredno komuniciralo s svojimi bralci. A uredništvo, kot pravi avtorica, s ciljnim občinstvom ni vzpostavilo vezi le prek podlistka, romanov v nadaljevanjih in tem, ki so privabljalje radovedne bralce, temveč so bile pravi magnet za bralstvo tudi ilustracije. V času, ko množičnih vizualnih medijev še niso poznali, je uredništvo z njimi odkrilo pravo tržno nišo. Bile so prijetna osvežitev na spodnještajerskem publicističnem nebu in so združevale zabavno z informativnim, a se zaradi pomanjkanja prostora – tako uredništvo – v časopisu niso dolgo obdržale. Seveda je bolj razumljiv razlog ta, da se je moralo slikovno gradivo, ki je povečevalo stroške tiska, umakniti veliko donosnejšim oglasom. Zadnja številka časopisa je izšla konec decembra 1900, njegova pot pa se je dejansko zaključila konec septembra 1907, ko je prenehal izhajati njegov naslednik *Südösterreichische Stimmen*. Tako se je končala pot *Južnoštajerske pošte*, domoznanskega štajerskega slovenskega lista, ki se je od leta 1881 v nemškem jeziku zavzemal za t. i. »slovenske« interese. Kot ugotavlja Petra Kramberger, je bilo zaradi nasprotij med Nemci in Slovenci verjetno nesmiselno izdajati list za slovenske domovinske interese v nemščini. Ciljna publika, spodnještajerski Nemci, ki jih je slovenska stran želela informirati in pridobiti na svojo stran, ga niso brali, ljudje, ki pa so bili slovenskim prizadevanjem naklonjeni, so raje posegli po polmesečniku *Slovenski gospodar* (1867–1941) ali po leta 1906 ustanovljenem tedniku *Narodni list* (1906–1914), glasilu narodne stranke za Štajersko.

Petra Kramberger v svoji monografiji obravnava teme, ki so izrazito aktualne še danes ter zadevajo vprašanja slovenske kulturnopolitične in literarne zgodovine. Z obravnavo doslej premalo raziskanega medijskega prostora, še posebej podlistka v nemškem časopisu na Slovenskem, monografija zapolnjuje eno od vrzeli v slovenskem znanstvenem raziskovanju, saj se prav v zadnjih letih v Evropi pojavlja vedno večja potreba po tovrstnih poglobljenih in sistematičnih raziskavah.

Pričujoča monografija se uvršča med publikacije, ki opredeljujejo vlogo historičnih tiskanih medijev za medijsko in kulturološko znanstveno raziskovanje evropske topografije. V ospredje postavlja heterogeni, pogosto fragmentirani podlistek, ki na široko odpira prostor za kulturno posredovanje in vzpostavitev medkulturnega dialoga ter tematizira nemško-slovenske književne in kulturne stike v preteklosti, ki jo vse prepogosto slikamo preveč črno-belo. Monografija, ki so ji dodani imensko kazalo, daljši povzetek v nemškem jeziku ter priloga, v kateri je podan bibliografski popis feljtonističnih prispevkov v časopisu *Südsteirische Post*, je zasnovana celostno in interdisciplinarno, napisana pa je v prepričljivem, jasnem, znanstveno ustreznem in berljivem jeziku. V roke jo bodo nedvomno z veseljem vzeli tako germanisti kot zgodovinarji ter vsi, ki se strokovno in znanstveno ukvarjajo s književnostjo, historičnimi medijskimi prostori in kulturno zgodovino. Poleg tega je monografija namenjena študentom in širši javnosti, ki jo zanimajo književnost, historični časopisi ter razmerja med kulturami in jeziki.